

TOMAS AKVINIETIS

SUMA PRIEŠ PAGONIS

TREČIOJI KNYGA 4–9 SKYRIAI

ĮVADAS. BLOGIO PROBLEMA KRIKŠČIONYBĖJE

„Jei viena iš priešybių būtų begalinė, tai visiškai sunaikintų kitą. Tačiau kaip tik taip suprantamas žodis *Dievas*, t.y., kad jis yra begalinis gėris. Tad jeigu Dievas būtų, tai blogio niekur nebūtų. Tačiau pasaulyje blogis yra. Vadinasi, Dievo nėra“ – štai tokį argumentą *Teologijos sumoje* pateikia Tomas Akvinietis¹ ir, kaip Angeliškajam Bažnyčios Doktorui dera, jį paneigia. Tačiau *Teologijos sumą* trumpam atidėkime į šalį ir pabandykime savarankiškai paieškoti atsakymo į seną kaip pati krikščionybė klausimą, *iš kur pasaulyje blogis, jei tas pasaulis yra be galo gero Dievo kūrinys?* Akivaizdu, kad atsakymo paiešką dera pradėti ne filosofų ir net ne teologų, kad ir kokie šventi jie būtų, raštuose, o Šventajame Rašte.

Atsakymą į klausimą *iš kur pasaulyje blogis?* randame Izaijo knygoje: „Aš esu Viešpats, ir nėra kito! Darau šviesą ir kuriu tamsą, sukuriu gerovę ir sukeliu negandas, – aš – Viešpats – visa tai padarau“ (Iz 45, 7)². Juodu ant balto Dievas čia apreiškia, kad jo darbų visumoje tamsa ir negandos, t.y. blogis, užima deramą vietą. Tad atsakymas aiškus: blogis pasaulyje – iš Dievo. Biblijos teksto fone Antano Rubšio aiškinimas, kad žodžius „...sukeliu negandas“ dera suprasti taip, kad „Dievas leidžia blogiui reikštis dėl didesnio gėrio“, gali patenkinti tik neįdėmų skaitytoją. Juk „sukeliu“ ir „leidžiu“ reiškia priešingus dalykus: „sukeliu“ – aktyvią veiklą, „leidžiu“ – pasyvų sutikimą, neprieštaravimą.

Kokias gi negandas savo paties kūrinijoje sukelia Dievas? Pradžios knyga apreiškia: „Jis nušlavė nuo žemės visus gyvūnus – ir žmones, ir gyvulius, ir roplius, ir padangių paukščius. Visi buvo nušluoti nuo žemės“ (Pr 7, 23). Išėjimo knyga apreiškia: „Vidurnaktį Viešpats užmušė visus Egipto krašto pirmagimius – nuo savo soste sėdinčio faraono pirmagimio ligi kalėjime esančio kalinio pirmagimio, ir visus gyvulių pirmagimius“ (Iš 12, 29). Jozuės knyga apreiškia: „Tada Jozuė pasisuko ir paėmė Hasorą... ir išžudė kalaviju visus jo žmones. Nebuvo palikta nieko, kas alsuoja, o patį Hazorą sudegino. Jozuė paėmė visus anuos karališkus miestus ir jų karalius. Skirdamas sunaikinti, jis nužudė juos kalaviju, kaip Dievo tarnas Mozė buvo įsakęs... Visą šių miestų grobį, įskaitant galvijus, izraeliečiai pasiėmė kaip karo laimikį. Tik visus jų gyventojus jie žudė kalaviju, kol juos visiškai išnaikino, nepalikdami nė vieno gyvo. Kaip Viešpats buvo įsakęs savo tarnui Mozei, taip Mozė įsakė Jozuei, taip Jozuė ir pasielgė. Jis nepaliko nieko

| Dail. Beato Angelico

RAKTAŽODŽIAI: blogio problema, Akvinietis, judaizmas, filosofija.

KEY WORDS: problem of evil, Aquinas, Judaism, philosophy.

nepadaryta, ką Viešpats buvo Mozei įsakęs“ (Joz 11, 10–15). Karalių knyga apreiškia: „Penkiasdešimtininkas užkopė pas Eliją sėdintį ant kalvos viršūnės, ir jam tarė: ‚O Dievo vyre, karalius įsako: ‚Nulipk!‘ Elijas penkiasdešimtininkui atsakė: ‚Jeigu aš esu Dievo vyras, tenuzengia ugnis iš dangaus ir tesuryja tave ir tavo penkiasdešimtį. Ugnis nužengė iš dangaus ir surijo jį drauge su jo penkiasdešimtimi“ (2 Kar 1, 9–10). Toliau dar gražiau: Pranašas Eliša keliavo į Bet-Elį. „Jam einant keliu, maži vaikai išėjo iš miesto ir tyčiojosi iš jo, sakydami: ‚Eik aukštyn pliki, eik aukštyn, pliki!‘ Jis atsigręžęs pamatė juos ir prakeikė vardan Viešpaties, ir du lokiu išėjo iš girios ir sudraskė keturias dešimtis du iš vaikų“ (2 Kar 2, 23)³.

Taigi blogį Dievas daro tiek savo paties iniciatyva, tiek savo išrinktųjų prašomas; daro pasinaudodamas stichijomis (tvanas, ugnis iš dangaus), savo paties „rankomis“ (Egipto kūdikiai), žmonių rankomis (liepia žudyti), gyvūnų dantimis ir nagais (lokliai sudrasko vaikus). Pirmieji du apreiškimai pasakoja, kaip Viešpats pats asmeniškai vykdo genocidą; trečiasis pasakoja, kaip Dievo įsakymu izraelitai vykdo Kanaano tautų genocidą. Ketvirtajame ir penktajame žudynių iniciatyva ateina iš žmonių, tiksliau, iš Dievo išrinktųjų pranašų, todėl žudynių mastai mažesni: Elijo prašymu Dievas dangiška ugnimi sudegina šimtą vyrų vien todėl, kad jų vadai, perduodami karaliaus įsakymą, nepuola prieš pranašą ant kelių. Panašiai ir penktajame apreiškime, tik čia dėl nepagarbos Elijo įpėdiniui Elišai žudomi maži vaikai.

Minėti penki blogio darymo epizodai – tik lašas jūroje. Žymus Biblijos tyrinėtojas, Insbruko universiteto Teologijos kolegijos direktorius Raymondas Schwageris, SJ, paskaičiavo, kad Senojo Testamento knygose aprašyta maždaug 1000 atvejų, kai Dievas asmeniškai daro blogį ir 100 atvejų, kai jis žmonėms įsako tai daryti (pvz., apgaudinėti, plėšikauti, vogti, žudyti ir t.t.). Pasak Schwagerio, prievarta – pagrindinė Senojo Testamento tema.

Kadangi abstraktus Dievo pasakymas „sukeliu negandas“ dabar jau paremtas konkrečiais blogio darymo pavyzdžiais, tai galime teigti, jog išvada, kad Dievas yra blogio ir visų blogybių pradas, yra Apreiškimu patvirtinta ir atsakymas į klausimą – *iš kur pasaulyje blogis?* – visiškai aiškus. Neaišku, kaip sudeginti šį atsakymą su klausimo sąlyga – *jei tas pasaulis yra be galo gero Dievo kūrinys*. Atrodo, kad dabar šią sąlygą reikėtų atmesti kaip niekinę. Ir apskritai, iš kur ta, Akviniečio pateiktame argumente išreikšta idėja, kad Dievas yra be galo geras. Argi nepakanka to, kad jis yra tiesiog Dievas? Ar begalinio gerumo reikalavimas nereiškia dieviškosios laisvės apribojimo? Ar apribota laisvė galėtų būti dieviška?

Kodėl jau pačiu krikščionybės apyaušriu, dar tada, kai krikščionybė kapanojosi iš judaizmo placentos, jos adeptams prireikė prieštarauti Šventajam Raštui, teigiant begalinį Dievo gerumą? Manau, kad taip įvyko dėl graikų filosofijos įtakos. Ne semitų mitai, o graikų filosofija pirmoji gerumą gerąjį Dievą: „Jis buvo geras, o kas yra geras, tas niekuomet dėl nieko nejučia pavodo“⁴. Palyginkime šį Platono Demiurgo apibūdinimą su tuo, kas rašoma Išėjimo knygoje: „Tada Viešpats ištarė visus šiuos žodžius: ...aš Viešpats, tavo Dievas, esu pavydus Dievas, skiriantis bausmę už tėvų kaltę vaikams – trečiajai ir ketvirtajai kartai tų, kurie mane atmetė“ (Iš 20, 4). Taigi Jahvė – toks tikrasis Viešpaties vardas – save apibūdina kaip pavydų, kerštingą ir piktą. Šis Dievas ir pats žudo, ir žmonėms įsakinėja žudyti. O štai Aristotelio Dievas nieko nežudo ir neskriaudžia: jis mąsto tik save patį, nes, jam, kaip visų geriausiam, rūpi vien tai, kas visų gerusia⁵.

Bene aukščiausių gerumo laipsnį graikų Dievas pasiekia platonizme. Eneadose Plotinas rašo: „Vienis netapatas nė vienam iš Intelektu dėmenų, bet yra visų šių dėmenų versmė. <...> Štai kodėl Platonas sakęs, esą viskas trejopa aplink „visa ko valdovą“... . Jis taip pat teigęs, jog yra „priežasties tėvas“ (*pater aition*), „priežastimi“ vadindamas Intelektą, kadangi Intelektas jam reiškia demiurgą... . O intelekto tėvą kaip priežastį jis vadino Gėriu, rymančiu anapus Intelektu ir Būties“⁶. Šioje plotiniškoje Platono *Valstybės* šeštosios knygos fragmento apie Dievą-Saulę⁷ interpretacijoje nesunku įžvelgti du krikščioniškosios Trejybės asmenis – Tėvą ir Sūnų. Tad atrodo, kad ne tik Dievo gerumas, bet ir Švenčiausioji Trejybė kyla ne tiek iš žydiško, kiek iš graikiško šaltinio. Ne veltui Nietzsche rašė, kad „krikščionybė yra ne kas kita, kaip platonizmas ‘liaudžiai’“⁸. Bet kodėl, jo paties žodžiais tariant, „krikščionis, šitas melo *ultima ratio*, yra dukart, net triskart žydas...“⁹?

Veikiausia todėl, kad vos užgimus krikščionybė nepriėmė vyskupo Marciono iš Sinopo (apie 85–apie 166) pasiūlymo nupjauti su judaizmu ją siejančią bambagyslę ir nesisavinti žydams šventų knygų. Pasiūlymas buvo protingas, nes įžvalgesniems teologams iš pat pradžių atrodė, kad kerštingojo žydų genčių Jahvės ir pagonių filosofų absoliutaus Gėrio sintezė neįmanoma. Pasiūlymas buvo sąžiningas, nes reika-

lavo palikti, kas žydų – žydams, o sau pasilikti tik patį minimumą – graikų gydytojo Luko atpasakotą Evangeliją ir dešimtį apaštalo Pauliaus laišku¹⁰. Ir tai nebūtų buvusi vagystė, nes patys žydai šių tekstų šventais nepripažino.

Ankstyvosios krikščionybės tyrėjai rašo, kad palikdami Jahvę žydams, marcionitai skelbė, kad tas Kristus (Pateptasis), kuris atėjo, niekur niekada nebuvo apreikštas ar numatytas, o tas, kuris buvo apreikštas, dar neatėjo. Tad nieko nuostabaus, kad žydai Jėzuje nepažino Kristaus: mat jis atėjo ne kaip žydų, o kaip visos žmonijos išganytojas. Tad žydai jį nužudė ne iš piktos valios, o tik per klaidą. Per Jėzų apsiereiškė ne pasaulio kūrėjas – Jehova, o visiškai naujas, už jį daug aukštesnis Dievas, pats aukščiausias Dievas, Dangiškasis Tėvas, kuriam svetimas pavydas, pyktis ir kerštas, kuris dėl nieko neišsėdžia ir nieko nebaudžia, kurio niekam nereikia bijoti, ir kuris paaukojo savo vienatinį Sūnų, kad atpirktų žmoniją iš senojo Dievo, žmogaus ir pasaulio kūrėjo.

Parėmusi Marciono projektą Bažnyčia, aišku, būtų susidūrusi su kitokiais keblumais, tačiau krikščionys nebūtų atsidūrę tokioje šizofreniškoje būsenoje, kurią Nietzsche šitaip apibūdina: „... žydai yra *lėmingiausia* tautos pasaulio istorijoje: jos poveikis taip iškreipė žmoniją, jog šiandien krikščionis gali jaustis esąs antižydas, nesuvokdamas, kad yra *paskutinė judaizmo išvada*“¹¹. Inkvizicijos laužus ir XX a. holokaustą galima laikyti drastiškiausiais tos būsenos padariniais. Kitas, bet ne odiozinis, o veikiau kuriozinis padarinys yra krikščioniška blogio problemos formuluotė ir jos sprendimas.

Jau įsitikinome, kad Senasis Testamentas tą problemą lengvai išsprendžia atmesdamas begalinio Dievo gerumo prielaidą. Bet gal Naujasis į ją nesikėsina? Iš tiesų Dangiškasis Tėvas asmeniškai kūdikių nežudo: šį darbą patiki Erodiui ir jo kareiviams (Mt 2, 16). Tačiau jis apvaisina svetimą žmoną, o jos pagimdytą sūnų atiduoda vyriausiems kunigams ir fariziejams pražudyti. Tai, kas žmonijos istorijoje dėjosi po to, kai nukryžiuotas Jėzus sudejavo: „Mano Dieve, mano Dieve, kodėl mane apleidai!“ (Mt 27, 46), paneigia markionitų hipotezę dėl begalinio Dangiškojo Tėvo gerumo. O kur dar kruvinosios Apreiškimo Jonui orgijos pažadai... . Tuos pažadus patvirtina ir jo Sūnus: „Bus ženklų saulėje, mėnulyje ir žvaigždėse, o žemėje tautos blaškysis, gašdinamos baisaus audringos jūros šniokštimo. Žmonės džiūs iš baimės, laukdami to, kas turės ištikti pasaulį, nes dangaus galybės bus sukrėstos“ (Lk 21, 25). Vadinasi, ir iš Naujojo Testamento begalinio Dievo gerumo tikėtis netenka. Tačiau Angeliškasis Daktaras to gerumo net nežada atsisakyti ir į pradžioje pateiktą argumentą atsako šitaip: „...kaip Augustinas rašo *Enhiridione: Dievas, būdamas didžiausias gėris, niekaip neleistų kokiam nors blogiui būti savo padariniuose, jeigu nebūtų toks visagalis ir geras, kad gėrį darytų net ir iš blogio*. Tad begaliniam Dievo gerumui būdinga tai, kad jis leidžia blogiui egzistuoti ir iš jo išgauna gėrį“¹². Iš pirmo žvilgsnio – tai tiesiog meistriškas, net genialus sprendimas – blogį padaryti gerumo įrodymu. Bet visa tai – tik įmantri retorika, bemat nublankstanti griežtos ir paprastos logikos fone: *Jei viena iš priešybių būtų begalinė, tai visiškai sunaikintų kitą*.

Blogio problemos sprendimas, kurį Akvinietis pateikia *Sumoje prieš pagonis* ir kurį mes dabar siūlome jūsų dėmesiui – daug išsamesnis ir subtilesnis. Jis išdėstytas trečiosios knygos dvylikoje skyrių – nuo ketvirto iki penkiolikto imtinai. Įdėmiai juos skaitant galima suprasti, kaip Angeliškasis Daktaras dieviškojo gerumo begalybėje atranda vietos blogiui, tos begalybės niekaip neapribodamas. Šiame žurnalo numeryje pateikiame pirmuosius šešis skyrius. Juose Akvinietis nagrinėja blogio radimosi mechanizmus ir „prigimtį“. Jis vadovaujasi aksioma, kad *gėris yra tai, ko visi siekia, o blogis – tai, ko visi vengia*. Vadinasi, blogio niekam nereikia, niekas jo nenori ir nesiekia. Tačiau jis yra. Todėl Tomas nori paaiškinti, kaip ir kodėl jis atsiranda.

Kadangi niekas blogio nesiekia, tai jis atsiranda savaime kaip šalutinis gėrio siekimo produktas. Jo atsiradimo priežastys gali būti įvairios: to, kuris siekia, fiziniai ar dvasiniai trūkumai; netvarka siekiančiojo veiksmuose; vidiniai ar išoriniai trikdžiai; medžiagos (materijos) ypatybės. Pasak Aristotelio ir Akviniečio, pirmoji materija yra universali galimybė visoms gamtinėms formoms, kurios tą galimybę aktualizuoja. Materijai nesvarbu, tą ar kitą formą ji turi. Turėdama vieną formą ji išlieka galimybėje kitoms formoms. Todėl gamtoje nuolatos vyksta materijos formų kaita, kuri materijos požiūriu nėra joks blogis, tačiau iš materijos ir formos sudarytų daiktų požiūriu, ji yra absoliutus blogis, nes formų kaita reiškia jų naikinimą. Tiesa, tą naikinimą lydi naujų daiktų atsiradimas, tačiau ir jų laukia tas pats likimas. Tomas tai gana aiškiai parodo, bet tarsi nepastebi, arba nenori pastebėti, kad čia atsiskleidžia esminis pasaulio konstrukcijos blogis: *jame esama tik laikinai ir tik naikinimu*. Jo ramybę galima paaiškinti tikėjimu asmeniniu žmogaus nemirtingumu ir įsitikinimu, kad visas materialusis pasaulis yra tik priemonė.

Žmonių elgesys, atrodo, paneigia aksiomą, kad *visi nori ir siekia tik gėrio, o blogio vengia kaip įmanydami*. Juk žmonės vagia, apgaudinėja, ištvirkauja, plėšikauja, žudo... Tad atrodo, kad jeigu aksioma galio-tų, tai žmonės ne to nedarytų. Į tokį argumentą Tomas atsako, jog taip yra ne todėl, kad žmonės siekia blogio, o todėl, kad siekia ne to gėrio. Pavyzdžiui, paleistuviai siekia ne paleistuvystės nuodėmės, o lytinių santykių teikiamo malonumo, kuris pats savaime yra ne blogis, o kūniškas, juslinis gėris. Taigi žmogus siekia kūniš-ko gėrio, o paleistuvystės blogis atsiranda nepaisant siekimo. Panašiai yra ir visais kitais atvejais, pvz., uždarbis yra tas gėris, kurio siekia samdomas žudikas, o lavonas tėra tik šio siekimo šalutinis produktas.

Žmogus yra dvilypis – gyvulus ir protinga būtybę. Santykis tarp gyvuliškumo ir protingumo jame gali būti įvairus. Normalus santykis, pasak Tomo, yra tada, kai protas kontroliuoja gyvuliškumą, leisdamas žmogui saikingai naudotis jusliniais malonumais. Žmogaus siekiai tada būna nukreipti į tikrąjį žmogaus, kaip jaučiančios ir mąstančios būtybės, gėrį. Tačiau daugelio žmonių tas santykis yra patologinis: vieš-patauja ne protas, bet juslumas, kūnišką (gyvulišką) gėrį iškeliantis virš protingumo gėrio. Tokiu atveju, pasak Akviniečio, pasaulyje nėra baisnesnio už žmogų gyvūno.

Kadangi protingumas yra žmogiškosios prigimties *differentia specifica* (rūšinis skiriamasis požymis), tai suponuojama, kad kiekvienas asmuo, jeigu jis nėra psichikos ligonis, privalo numatyti ne tik tą kūnišką gėrį (malonumą), kurį pasieks savo veiksmais, bet ir tuos padarinius, kurie neišvengiamai atsiranda šalia jo pasiekto asmeninio gėrio. Kadangi tuos padarinius privalo numatyti, tai privalo už juos ir atsakyti. Kitaip tariant, yra pakaltinamas už „netyčia“ daromą blogį. (Tik paaugliams diegiamos Holivudo „moralės“ ribose samdomas žudikas gali teisintis, savo aukai tardamas: „Nieko asmeniško. Aš tik dirbu savo darbą“. Tik pelno žaltvykslės apakinta žmonija gali siekti intensyvinti gamybą, kai Žemė vos atlaiko dabartinę.)

Antras klausimas, kurį žemiau pateiktoje ištraukoje sprendžia Akvinietis, yra blogio „prigimties“ klausimas. Žodį „prigimtis“ rašau kabutėse, nes, pasak Akviniečio, blogis savos prigimties neturi: pats savaime jis yra tik *stoka*, kokio nors gėrio *stoka*. Jeigu gyvūno kūnas iš prigimties turi turėti tam tikrą organą, bet jo neturi, tai ši *stoka* bus to gyvūno blogis. Jeigu veiklai privaloma tam tikra tvarka, tačiau tos tvarkos joje pasigendama, tai bus tos veiklos blogis ir t. t.

Baigdamas įvadą noriu atkreipti skaitytojų dėmesį į tai, kaip nurodytame *Sumos prieš pagonis* dvylikos skyrių fragmente Angeliškasis Daktaras cituoja Šventąjį raštą. Jis tai daro tik vieną kartą septinto skyriaus dešimtoje pastraipoje pateikdamas tris citatas. Jos visos patvirtina teiginį, kad Dievas kuria tik gėrį, ir nieko kito, išskyrus gėrį. Tačiau mes žinome, kad Šventajame rašte apstu teiginių, kad Dievas daro ir blogį.

Literatūra ir nuorodos

¹ S. Th. I, q. 2, a. 3, arg. 1.

² Čia ir toliau, jeigu kitaip nenurodyta, Biblija ci-tuojama pagal Antano Rubšio vertimą. Juozapas Jonas Skvireckas nurodytame sakinyje vietoje žodžio „negandos“ pavartojo žodį „piktybė“.

³ Pastarąją citatą paėmiau iš J. Skvirecko vertimo, nes A. Rubšys savo vertime mažus vaikus paver-čia *paaugliais*, tuo tarpu vertimas į anglų kalbą sako – „small boys“; vertimas į rusų kalbą – „малые дети“. Tikriausiai prelatui paauglių mažiau gaila.

⁴ Platonas. *Timajus. Kritijas*. Iš senosios graikų kalbos vertė N. Kardelis. – Vilnius: Aidai, 1995, p. 66.

⁵ Žr. Aristotle. *Metaphysica*, XII, 7; 1072 b 25; XII, 9; 1074 b 25-35.

⁶ Plotinas. *Eneados*, V.1, 8. Cituota iš: A. Uždavi-nys. *Heleniškoji filosofija nuo Numenijo iki Sirija-*

no. – Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno ins-titutas, 2003, p. 313.

⁷ Plg. Platonas. *Valstybė*. Iš senosios graikų kalbos vertė J. Dumčius. – Vilnius: Pradai, 2000, 508 c–509 b, p. 259–261.

⁸ F. Nyčė. *Rinktiniai raštai*. – Vilnius: Mintis, 1991, p. 318.

⁹ F. Nietzsche. *Antikristas. Prakeikimas krikščiony-bei*. Iš vokiečių kalbos vertė L. Rybelis. – Vilnius: Apostrofa, 2009, p. 69.

¹⁰ Tai buvo bene pirmasis *Šventojų Rašto* kanono projektas. Dabartinis katalikų kanonas buvo sudarytas IV–V a.

¹¹ Ten pat, p. 36.

¹² S. Th. I, q. 2, a. 3, ad 1.

Doc. dr. Gintautas VYŠNIAUSKAS
Klaipėdos universitetas

IV SKYRIUS

KAD BLOGIS YRA DAIKTUOSE NEPAISANT SIEKIMO

- [1] Iš to, kas pasakyta, matyti, kad blogis daiktuose atsiranda, nors veikiantysis jo nesiekia.
- [2] Juk tai, kas atsirado iš veiksmo, bet skiriasi nuo to, ko siekė veikiantysis, neabejotinai atsirado nepaisant siekimo. Tačiau blogis skiriasi nuo gėrio, kurio siekia kiekvienas veikiantysis. Todėl blogis atsiranda nepaisant siekimo.
- [3] Be to, stoka padarinyje ir veiksmo atsiranda iš tam tikros stokos, esančios veiksmo pradmenyse: pvz., iš tam tikro sėklos pažeidimo atsiranda apsigimimai, o iš kaulo iškreiptumo – šlubumas. Veikiantysis veikia tiek, kiek turi iš aktyviosios galios, o ne todėl, kad patiria galios stoką. Ir kiek jis veikia, tiek siekia tikslo. Siekia jo galią atitinkančio tikslo. Bet tai, kas padarinyje atitinka galios stoką, nėra susiję su veikiančiojo siekimu. Ir jis yra blogis. Vadinasi, blogis atsiranda nepaisant siekimo.
- [4] Dar. To paties siekia ir judinamojo, ir judinančiojo judėjimas. Judantis iš esmės siekia gėrio, o blogį [padaro] tik atsitiktinai ir nesiekdamas. Tai geriausiai matyti [daiktų] atsiradimo ir išnykimo [procesę]. Juk turėdama vieną formą, materija yra galimybėje kitai formai ir jau turimos formos stokai: pvz., turėdama oro formą, ji yra galimybėje ugnies formai ir oro formos stokojimui. Abu pakitimai [senos formos praradimo ir naujos gavimo procesai] materijoje pasibaigia drauge: ugnies formą [materija] gauna, kai atsiranda ugnis – oro formą praranda, kai suardomas oras. Tačiau materija siekia ir nori ne stokos, o formos, nes ji nesiekia to, kas neįmanoma; juk neįmanoma, kad materija būtų vien su stoka, nes jos buvimas įmanomas tik su forma. Todėl tai, kad [siekimas] pasibaigia stoka, atsitinka nepaisant ketinimo, tačiau ja pasibaigia tiek, kiek pasiekia tą formą, kurią ketino pasiekti, nes jos gavimą būtina lydi kitos formos praradimas. Taigi atsiradime ir išnykime materijos kaita savaime nukreipta į formą, o stoka ją lydi nepaisant siekimo. Panašiai turi būti visuose judėjimą patiriančiuose daiktuose. Todėl visuose judėjimuose atsiradimas ir išnykimas yra tam tikru atžvilgiu: pvz., jei kas nors iš balto pasidaro juodas, tai baltumas išnyksta, kad atsirastų juodumas. Tačiau gėris yra tiek, kiek materiją tobulina forma, o galimybę – atitinkama aktualybė; blogis yra tiek, kiek galimybei trūksta deramos aktualybės. Todėl visa, kas juda, savo judėjimu siekia gėrio, o blogį pasiekia nepaisant siekimo. Kadangi kiekvienas veiksnys ir judintojas siekia gėrio, tai blogis atsiranda nepaisant veikiančiojo siekimo.
- [5] Toliau. Veikiančiųjų intelektu arba koku nors vertinimu siekis atsiranda iš suvokimo, nes jie siekia to, kurį suvokia kaip tikslą. Jeigu jie pasiekia ką nors, kas nepriklauso suvoktų [dalykų] rūšiai, tai šis rezultatas atsiranda nepaisant siekimo: pvz., jei kas nors ketintų paragauti medaus, bet paragautų nuodų, many-

damas, jog tai medus, tai padarytų nepaisant ketinimo. Tačiau dėl jau pasakyto [ankstesniame sk.] akivaizdu, jog kiekvienas veikiantis intelektu ko nors siekia tiek, kiek jį suvokia kaip gėrį. Bet jeigu tai [ką jis suvokia kaip gėrį] nėra gėris, tai šitaip yra nepaisant siekimo. Vadinasi, intelektu veikiantis blogį daro tik nepaisant siekimo. Kadangi ir intelektu, ir prigimtimi veikiančiam būdinga siekti gėrio, tai iš kokio nors veiksnio veikimo blogis kyla tik nepaisant siekimo.

- [6] Todėl Dionisijas traktato *Apie Dievo vardus* IV skyriuje rašo, kad *blogis yra nepaisant siekimo ir valios*.¹

V IR VI SKYRIUS

ARGUMENTAI, KURIAIS BANDOMA ĮRODYTI, KAD BLOGIO SIEKIAMA [IR ATSAKYMAI Į JUOS]

- [1] Atrodo, kad yra dalykų, kurie prieštarauja šiai nuomonei. [Numeraciją pridėdame; žr. toliau nuo *Pamatę šiuos dalykus*]
- [2] 1. Juk tai, kas atsitinka nepaisant veikiančiojo siekimo, vadinama nenumatytu, atsitiktiniu ir retai pasitaikančiu. Tačiau nesakoma, kad blogis yra nenumatytas, atsitiktinis ir retai pasitaikantis, bet sakoma, kad jis atsitinka visada arba dažniausiai. Juk gamtoje atsiradimą [gimimą] visada lydi išnykimas [mirtis]. O veikiantieji valia dažnai nusižengia, nes *Etikos* antroje knygoje Aristotelis rašo, kad *būti dorybingu taip pat sunku, kaip surasti skritulio centrą*.² Tad neatrodo, kad blogis atsiranda nepaisant siekimo.
- [3] 2. Taip pat *Etikos* trečioje knygoje jis aiškiai sako, kad *nedorumas yra savanoriškas dalykas*.³ Ir ši teiginį įrodo tuo, jog kuris nors [žmogus] apgalvotai daro neteisybę: juk *neteisinga manyti, kad tas, kuris elgiasi nedorai, nenori būti nedoras, o tas, kuris elgiasi palaidai, nenori būti ištvirkėlis*⁴; ir tuo, kad įstatymų leidėjai baudžia piktadarius, vadovaudamiesi prielaida, kad pastarieji blogį daro savanoriškai⁵. Todėl neatrodo, kad blogis būtų nepaisant noro ir siekimo.
- [4] 3. Be to, kiekvienas natūralus judėjimas turi gamtos nustatytą tikslą. O išnykimas yra natūrali kaita, kaip ir atsiradimas. Vadinasi, blogio prasmę turintis praradimas yra gamtos siekiamas tikslas, panašiai kaip forma ir gėris yra jos siekiamas radimosi [procesu] tikslas.
- [5] [6 Skyrius] Kad atsakymai į šiuos argumentus būtų aiškesni, reikia turėti omeny, kad blogį galima nagrinėti arba kaip esantį kurioje nors substancijoje, arba kaip esantį jos veikime. Blogis kurioje nors substancijoje yra dėl to, kad jai trūksta ko nors, ką iš prigimties jai priklauso turėti: juk jeigu žmogus neturi sparnų, tai nėra jam blogis, nes iš prigimties jam nepriklauso jų turėti; ir jeigu žmogus neturi šviesių plaukų, tai irgi nėra blogis, nes, nors iš prigimties jis gali juos turėti, nebūtina, kad turėtų; tačiau blogis būtų, jeigu jis neturėtų

- rankų, kurias jam iš prigimties turėti būtina, kad būtų tobulas, bet paukščiui [rankų nebuvimas] nėra blogis. Vadinas, šitaip mąstomame neturėjime visada suprantamas blogis.
- [6] Materija, kadangi ji yra galimybė visoms formoms, iš prigimties gali jas visas turėti, tačiau nė viena iš jų atskirai nėra jai privaloma, nes ir neturėdama bet kurios iš jų ji gali būti aktualiai tobula. Tačiau kiekvienam iš materijos padarytam daiktui būtina turėti tam tikrą formą: juk ji negalėtų būti vandeniui, jeigu neturėtų vandens formos ir negalėtų būti ugnimi, jeigu neturėtų ugnies formos. Todėl tokios formos praradimas yra ne materijos blogis, bet blogis to daikto, kuriam ta forma priklauso, pvz., ugnies formos praradimas yra ugnies blogis. Ir kadangi sakoma, kad stokojimai, savybės ir formos yra subjekte, todėl, jeigu kokia nors subjekte esanti stoka yra blogis, tai [to subjekto atžvilgiu] ji bus blogis be išlygų, tačiau kitais atžvilgiais ji bus kieno nors blogis, o ne blogis be išlygų. Žmogui rankos stoka yra blogis be išlygų, bet materijos atžvilgiu oro formos stoka nėra blogis be išlygų, o tik oro blogis.
- [7] Tvarkos ir deramo saiko stoka veiksme yra veiksmo blogis. Kadangi kiekvienam veiksmui privaloma tam tikra tvarka ir saikas, būtina, kad tokia stoka veiksme egzistuočiau kaip blogis be išlygų.
- [8] Pamatę šiuos dalykus, turime suprasti, jog ne viskas, kas atsitinka nepaisant siekimo, turi įvykti nenumatytai arba atsitiktinai, kaip teigė *pirmasis* argumentas. Mat jeigu tai, kas įvyksta nepaisant siekimo, visada arba dažnai lydi siekimą, įvyksta ne be numatymo ir ne atsitiktinai: pvz., jei kas nors, siekdamas pasidžiaugti vyno saldumu, pasigeria, tai pasigeria ne nenumatytai ir ne atsitiktinai; pasigertų atsitiktinai, jeigu pasigertų retai.
- [9] Gamtinių [dalykų] ardymą, nors tas ardymas vyksta nepaisant gimdančiojo⁶ siekimo, visada lydi blogis, nes viena forma visada susijusi su kitos stoka. Todėl ardymas vyksta ne atsitiktinai ir ne retais atvejais⁷, nors kartais stoka yra blogis ne be išlygų, o, kaip minėta, tik kieno nors [blogis]. Bet jeigu įvyksta toks praradimas, kuris atima tai, kas privaloma pagimdytam, bus atsitiktinė [stoka] ir blogis be išlygų, pvz., apsigimimas nėra būtinas siekimo padarinys, veikiau priešingai, nes gimdantysis siekia gimdomojo tobulumo.
- [10] Gamtinių veiksmų veikimo blogis atsiranda dėl veikiančiosios galios silpnumo. Jeigu veiksmo galia nepakankama, tai tas blogis atsiranda nepaisant siekimo, bet nėra atsitiktinis, nes būtinai atsiranda iš tokio veiksmo, kai tas veiksnys visada arba dažnai patiria tą galios nepakankamumą. Tačiau [minėtas blogis] bus atsitiktinis, jeigu tas silpnumas jį lydės retai.
- [11] Valia veikiančios veiksniai turi norėti kokio nors atskiro gėrio, idant prasidėtų veiksmas, nes veikti skatina ne bendri dalykai, o atskiri, su kuriais veikiama. Ir jeigu protas sako, kad tas norimas gėris visada arba dažnai susijęs su gėrio stoka, tai dorovinis blogis kils ne atsitiktinai, bet visada arba dažniau-

- siai: pvz., tais atvejais, kai vyras nori pasinaudoti moterimi dėl malonumo, o tas malonumas susijęs su paleistuvavimu, paleistuvavimo blogis kyla neatsitiktinai. Atsitiktinis blogis kiltų, jeigu tai, ko siekiama, būtų susiję su retai pasitaikančia klaida, pvz., kai šaunant paukštį, nušaunamas žmogus.
- [12] Tai, kad dauguma [žmonių] nori ir siekia tokio gėrio, apie kurį protas sako, kad jis dažniausiai susijęs su gėrio stoka, yra todėl, kad dauguma gyvena [vadovaudamiesi] jutimu, nes juntami dalykai mums akivaizdesni, ir labiau skatina veikti su atskirais dalykais, su kuriais veikiama, nors protas sako, kad daugelis tokių dalykų yra susiję su gėrio stoka.
- [13] Todėl akivaizdu, kad, nors blogis būtų nepaisant siekimo, vis tiek jis būtų savanoriškas, kaip siūloma *antrajame* argumente, nors ne tiesiogiai, o atsitiktinai. Juk siekimas nukreiptas į galutinį tikslą, kurio kas nors nori dėl jo paties: tačiau valiai priklauso ir tai, kas yra dėl kitko, nors ji to nori su išlygomis: pvz., jei kas nors išmeta į jūrą prekes, kad išsigelbėtų, tai siekia ne išmesti prekes, o išsigelbėti: išmesti prekes jis nori ne be išlygų, o tam, kad išsigelbėtų. Panašiai dėl kokio nors palaidus veiksmus lydintio juslinio gėrio kas nors nori atlikti palaidą veiksmą, nesiekdamas palaidumo ir nenorėdamas jo be išlygų, o tik dėl to [juslinio gėrio]. Todėl sakoma, kad blogi darbai ir nuodėmė yra savanoriški panašiai kaip prekių išmetimas į jūrą.
- [14] Panašiai galima atsakyti ir į *trečiąjį* argumentą. Juk niekada nebūna išnykimo kaitos be atsiradimo kaitos, todėl išnykimo tikslo nebūna be atsiradimo tikslo. Vadinasi, gamta nesiekia ardymo tikslo atskirai nuo gimdymo tikslo, bet visada abu kartu. Juk gamta siekia ne to, kad visiškai nebūtų vandens, o to, kad būtų oras, nes taip [kaip oras] egzistuojanti [materija] nėra vanduo. Todėl gamta tiesiogiai siekia, kad ta [materija] būtų oras, o to, kad ji nebūtų vanduo, nesiekia, nebent tik tiek, kiek tai susiję su tuo, kad ji turi būti oras. Vadinasi, stokos gamta siekia ne tiesiogiai, o atsitiktinai, bet formos siekia tiesiogiai.
- [15] Dėl išdėstytų dalykų akivaizdu, jog tai, kas yra blogis be išlygų, gamtos veikime yra visiškai nepaisant siekimo, panašiai kaip apsigimimuose, o tai, kas nėra blogis be išlygų, bet yra ko nors blogis, gamta pasiekia ne tiesiogiai, o atsitiktinai.

VII SKYRIUS

KAD BLOGIS NĖRA JOKIA ESMĖ

- [1] Todėl akivaizdu, kad jokia esmė pati savaime nėra bloga.
- [2] Mat jau minėta [sk. 6], kad blogis yra ne kas kita kaip *stoka to, kas kam nors prigimties skirta, ir ką jis privalo turėti*: juk būtent taip visi vartoja žodį *blogis*. Tačiau stoka nėra jokia esmė, o yra *neigimas substancijoje*⁸. Taigi blogis nėra jokia esmė daiktuose.

- [3] Dar. Kiekvienas turi esatį per savo esmę. Ir kiek jis turi esaties, tiek turi ko nors gero: mat, jeigu gėris yra tai, ko visi nori, tai pačią *esatį* reikia vadinti gėriu, nes visi nori būti. Vadinasi, kiekvienas yra geras dėl to, kad turi esmę. O gėris ir blogis yra priešingybės. Taigi niekas nėra blogas dėl to, kad turi esmę. Vadinasi, jokia esmė nėra bloga.
- [4] Toliau. Kiekvienas daiktas yra arba darantis, arba padarytas. Tačiau blogis negali būti darančiuoju, nes tas, kuris daro, daro tiek, kiek yra aktualus ir tobulas. Panašiai [blogis] negali būti padarytas, nes kiekvieno darymo tikslas yra forma ir gėris. Vadinasi, joks daiktas savo esme nėra blogas.
- [5] Niekas nesiekia savo priešingybės, nes kiekvienas siekia į save panašaus ir tinkamo. Ir jau parodyta [sk. 3], kad kiekvienas esinys veikdamas siekia gėrio. Todėl joks esinys tiek, kiek jis yra esinys, nėra blogis.
- [6] Dar. Kiekviena esmė priklauso kurio nors daikto prigimčiai. Mat jei ji priklauso substancijos giminei, tai pati yra daikto prigimtis. O jeigu ji priklauso atsitiktinybės giminei, tai jos priežastimi turi būti kurios nors substancijos pradai, vadinasi, ji priklauso tos substancijos prigimčiai, nors gali būti, kad nepriklauso kitai substancijai, pvz., karštis priklauso ugnies prigimčiai, bet nepriklauso vandens prigimčiai. Bet tas, kuris pats savaime yra blogas, negali priklausyti niekieno prigimčiai. Juk pagal apibrėžimą blogis yra stoka to, kas kam nors prigimties skirta, ir ką jis privalo turėti. Todėl blogis, kadangi jis yra stoka to, kas iš prigimties privaloma, niekam negali būti prigimtas. Todėl tai, kas iš prigimties kam nors priklauso, yra jo gėris, o blogis yra, kai to stokojama. Todėl jokia esmė pati savaime nėra bloga.
- [7] Toliau. Tas, kuris turi kokią nors esmę, arba pats yra forma, arba turi tam tikrą formą: juk per formą kiekvienas patenka į giminę ir rūšį. Tačiau forma savaime turi gėrio prigimtį, nes ji yra veikimo pradas ir tikslas, kurio siekia kiekvienas darantysis, ir aktas, kuriuo kiekvienas turintis formą yra tobulas. Todėl kiekvienas, kuris turi kokią nors esmę, kiek ją turi, tiek yra geras. Vadinasi, blogis neturi jokios esmės.
- [8] Taip pat. Esatis dalijama į aktualybę ir galimybę. Tačiau aktualybė, kiek ji yra aktualybė, tiek yra gėris, nes kiek kas nors aktualiai yra, tiek yra tobulas. Galimybė irgi yra tam tikras gėris, nes galimybė siekia aktualybės, kaip matyti kiekviename judėjime; ji yra padaryta proporcinga aktualybei ir nėra jai priešinga; be to, ji priklauso tai pačiai, kaip aktualybė, giminei ir trūkumas jai netinka, nebent atsitiktinai. Todėl visa, kas yra, kad ir kaip būtų, kiek yra esatis, tiek yra gėris. Vadinasi, blogis esmės neturi.
- [9] Toliau. Antrojoje knygoje [sk. 15] įrodyta, jog kiekviena esatis, kad ir kokia ji būtų, yra iš Dievo. O Pirmojoje knygoje [sk. 28, 41] parodėme, kad Dievas yra tobulas gerumas. Kadangi gėrio padariniai negali būti blogi, tai neįmanoma, jog kokia nors esatis tiek, kiek ji yra esatis, būtų bloga.

- [10] Todėl Pradžios knygoje pasakyta: *Dievas matė visa, ką buvo padaręs, ir buvo labai gera* (Pr 1, 31); ir Koheleto knygoje: *Viskas, ką jis daro, yra tinkama savo laikui* (Koh 3, 11); ir Pirmajame laiške Timotiejui: *Kiekvienas gi Dievo kūrinys yra geras* (1 Tim 4, 4).
- [11] Ir Dionisijas traktato *Apie Dievo vardus* ketvirtajame skyriuje rašo, kad *blogis neegzistuoja*, t.y. neegzistuoja pats savaime, ir jis nėra kas nors egzistuojančiuose [daiktuose] kaip atsitiktinis požymis, pvz., baltumas arba juodumas.
- [12] Šiais [argumentais] pašalinama klaida manichėjų, teigiančių, jog kai kurie daiktai yra blogi iš prigimties.

VIII IR IX SKYRIUS

ARGUMENTAI, KURIAIS BANDOMA ĮRODYTI, KAD BLOGIS YRA PRIGIMTIS ARBA TAM TIKRAS DAIKTAS [IR JŲ PANEIGIMAS]

- [1] Tačiau atrodo, jog galima pateikti argumentus, priešingus išdėstytiems teiginiams. [*Numeraciją pridedame*].
- [2] 1. Viskas skirstoma į rūšis pagal atitinkamus rūšinius skiriamuosius požymius⁹. Kai kuriose giminėse, būtent įpročių ir dorovinių veiksmų, blogis yra rūšinis skiriamasis požymis: juk dorybė yra geros rūšies įprotis, o jai priešinga yda yra blogos rūšies įprotis; dorybingi ir ydingi veiksmai irgi panašiai skirstomi. Taigi blogis kai kuriems dalykams teikia rūšį. Vadinasi, jis yra tam tikra esmė ir kai kuriems daiktams prigimtas.
- [3] 2. Be to. Kiekviena iš priešingybių yra tam tikra prigimtis, nes jeigu viena iš jų būtų niekas, tai ji būtų gryna kitos priešingybės stoka arba neigimas. Tačiau sakoma, kad gėris ir blogis yra priešingybės. Vadinasi, blogis yra tam tikra prigimtis.
- [4] 3. Taip pat. Aristotelis traktate *Apie kategorijas* rašo, kad gėris ir blogis yra *priešingybių giminės*¹⁰. Tačiau kiekvienai giminei priklauso kokia nors esmė ir prigimtis: juk nesančiam nepriklauso jokios rūšys ir jokie [rūšiniai] skiriamieji požymiai, o tai, ko nėra, negali būti jokia giminė. Vadinasi, blogis yra tam tikra esmė ir prigimtis.
- [5] 4. Dar. Kiekvienas, kuris veikia, yra tam tikras daiktas. O blogis veikia kaip blogis: priešinasi gėriui ir jį ardo. Vadinasi, blogis tiek, kiek jis yra blogis, yra tam tikras daiktas.
- [6] 5. Toliau. Tuose [dalykuose], kuriuose atrandama daugiau ir mažiau, turi būti tam tikrą tvarką turintys daiktai: juk neigimas ir stoka neprisiima nei daugiau, nei mažiau. Tačiau žinoma, kad vieni blogi dalykai yra blogesni už kitus. Todėl atrodo, kad blogis yra tam tikras daiktas.
- [7] 6. Be to, sakoma, kad daiktas yra esantysis, o esantysis yra daiktas. Tačiau pasaulyje yra blogis. Vadinasi, jis yra tam tikras daiktas ir prigimtis.

[IX SKYRIUS]

- [8] Tačiau į šiuos argumentus nesunku atsakyti. Juk *pirmajame* argumente teigiama, kad gėris ir blogis yra dorovinių dalykų rūšiniai skiriamieji požymiai, nes doroviniai dalykai priklauso nuo valios: doros giminei kas nors priklauso todėl, kad yra savanoriškas. O valios objektas yra tikslas ir gėris. Todėl doroviniai dalykai į rūšis skirstomi pagal tikslą; panašiai ir natūralūs veiksmai [skirstomi] pagal veikiančiojo prado formą, kaip šildymas pagal šilumą. Kadangi geru arba blogu [ką nors] vadiname pagal bendrą nukreiptumą į tikslą arba nukreiptumo stoką, tai doroviniuose dalykuose pirmaisiais skiriamaisiais požymiais turi būti gėris ir blogis. Tačiau vienoje giminėje privalo būti vienas pirmasis matas. O dorovinių dalykų matas yra protas. Todėl, atsižvelgiant į proto tikslą, kokį nors dorovinį dalyką reikia vadinti geru arba blogu. Taigi tas dorovinis dalykas, kuris priskiriamas rūšiai dėl protą atitinkančio tikslo, vadinamas geru savo rūšimi, o tas, kuris priskiriamas rūšiai dėl priešingo protui tikslo, vadinamas blogu savo rūšimi. Tačiau pastarasis tikslas, nors jis ir pašalina proto tikslą, vis dėlto yra tam tikras gėris: pvz., tai, kas susiję su jusliniu malonumu ar kas nors panašaus. Todėl kai kuriems gyvūnams tokie dalykai yra geri; taip pat ir žmogui, kai protas juos riboja; be to, būna ir taip, jog tai, kas vienam yra blogis, kitam yra gėris. Todėl blogis kaip dorovinių dalykų giminės rūšinis skiriamasis požymis reiškia ne ką nors iš esmės blogą, o tą, kuris iš esmės yra geras, tačiau blogas žmogui kaip šalinantis proto tvarką, kuri yra žmogaus gėris.
- [9] Todėl aišku, kad gėris ir blogis yra priešingybės tik mąstomi doros dalykų giminėje, o ne absoliučiai, kaip teigė *antrasis* argumentas, nes blogis yra gėrio stoka tiek, kiek jis yra blogis.
- [10] Taip pat galima suprasti pasakymą, kad dorovinių dalykų gėris ir blogis yra *priešingybių giminės*, kaip teigia *trečiasis* argumentas. Juk visuose dorovinių priešingybių [porose] arba abi yra blogos, pvz., išlaidumas ir šykštumas, arba viena iš jų yra gera, o kita bloga, kaip dosnumas ir šykštumas. Todėl blogis yra ir giminė, ir skiriamasis [rūšinis] požymis ne dėl to, kad jis būtų proto gėrio stoka, dėl kurios būtų vadinamas blogu, bet dėl veiksmo prigimties arba įpročio, nukreipto į kurį nors tikslą, kuris prieštarauja privalomam proto tikslui; taip aklas žmogus yra žmogiškas individas ne dėl to, kad yra aklas, o dėl to, kad yra šis [konkretus] žmogus; ir neprotingumas yra gyvūno skiriamasis požymis ne dėl proto praradimo, bet dėl tokios prigimties apibrėžimo, kuriam priklauso proto atmetimas.
- [11] Taip pat galima sakyti, jog, gerį ir blogį pavadindamas giminėmis, Aristotelis išreiškė ne savo nuomonę, nes į pirmųjų dešimties giminių [kategorijų] (kuriuose atrandamos visos priešingybės) sąrašą jų neįtraukė¹¹, o [išreiškė] nuomonę Pitagoro, kuris teigė, kad gėris ir blogis yra pirmosios giminės ir pirmieji pradai, ir kiekvienai iš jų priskyrė dešimt pirmųjų priešingybių: gėriui *užbaigtą, porinį, vienį, dešinįjį, vyrišką, ramų, tiesų, šviesų, kvadratinį* ir galiausiai *gerą*, o blogiui – *begalinį, neporinį, daugį, kairįjį, moterišką, judantį, krei-*

va, ovalų, ir galiausiai *bloga*¹². Taigi čia ir daugelyje logikos knygų vietų jis pateikė pavyzdžius, atitinkančius kitų filosofų nuomones, kurios tais laikais buvo laikomos tikėtinomis.

- [12] Tačiau ir tame pasakyme yra tam tikra tiesa, nes neįmanoma, jog tai, kas tikėtina, būtų visiškai melaginga. Juk visose priešingybių [porose] viena [priešingybė] yra tobula, o kitos tobulumas sumažintas kaip turinčios tam tikrą stokos priemaišą: pvz., baltas ir karštas yra tobuli, o šaltas ir juodas yra netobuli, tarsi stokos paženklininti. Kadangi kiekvienas sumažinimas ir stokojimas priklauso blogio sampratai, o kiekvienas patobulinimas ir papildymas – gėrio sampratai, tai atrodo, kad priešingybių [porose] viena iš jų visada suprantama kaip gėris, o kita artėja prie blogio sampratos. Dėl to atrodo, kad gėris ir blogis yra visų priešingybių giminės.
- [13] Akivaizdu ir tai, kad blogis priešinasi gėriui, kaip teigiama *ketvirtojo* argumento pradžioje. Juk dėl to, kad formai ir tikslui, kurie turi gėrio prigimtį, ir yra tikrieji veikimo pradai, yra pridėta priešingas formai ir tikslui stokojimas, veiksmas, kylantis iš tokios formos ir tokio tikslo, priskiriamas stokai ir blogiui: tačiau priskiriamas atsitiktinai, nes stoka kaip tokia nėra joks veiksmo pradai. Todėl traktato *Apie Dievo vardus* ketvirtojoje knygoje Dionisijas teisingai sako, kad *blogis nekovoja prieš gėrį, nebent tik gėrio galia, o pats savaime jis yra bejėgis ir silpnas* ir jokiam veiksmui netinkantis¹³. Tačiau sakoma, kad blogis ardo gėrį ne tik veikdamas gėrio galia, kaip jau išdėstyta, bet ir formaliai pats savaime, kaip sakoma, kad aklumas ardo regą, nes jis pats yra regos suardymas; tuo pat būdu sakoma, kad baltumas teikia sienai spalvą, kai jis yra sienos spalva.
- [14] Kad vienas daugiau arba mažiau blogesnis už kitą, sakoma dėl nutolimo nuo gėrio. Mat tie [dalykai], kurie lemia stoką, gali didėti bei mažėti, pvz., *nelygus* ir *nepanašus*: juk nelygesniu vadinamas tas, kuris labiau nutolęs nuo lygybės; taip pat nepanašesniu vadinamas tas, kuris labiau nutolęs nuo panašumo. Todėl blogesniu vadinamas tas, kuris labiau stokoja gėrio, tarsi labiau nutolęs nuo gėrio. Tačiau stoka nedidėja taip, kaip turintys esmę dalykai, pvz., ypatybės ir formos, kaip teigiama *penktajame* argumente, bet [didėja] augant atimamčiai priežasčiai: pvz., oro tamsumas didėja didinant šviesą atskiriančių kliūčių skaičių, nes šitaip jis labiau atitolinamas nuo dalyvavimo šviesoje.
- [15] Sakoma, kad blogis yra pasaulyje, tačiau ne taip kaip teigiama *šeštajame* argumente, tarsi jis turėtų kokią nors esmę, arba egzistuoti kaip tam tikras daiktas, o taip, kaip sakoma, kad koks nors daiktas yra blogas savo blogumu, kaip sakoma, kad aklumas arba bet kuri kita stoka yra dėl to, kad gyvūnas aklumu yra aklas. Tačiau *Metafizikoje*¹⁴ Filosofas moko, kad apie *esinį* kalbama dvejopai. Vienaip, kai turima omeny, kad jis reiškia daikto esmę ir yra skirstomas į dešimtį kategorijų: šitaip [kalbant] jokia stoka negali būti vadinamas esiniu. Kitaip [kalbama], turint omeny sprendinio tiesą: šitaip [kalbant] blogis ir stoka vadinami esiniu sakant, kad stoka kas nors stokoja.

Literatūra ir nuorodos:

- ¹ „Blogiui reikia priskirti atsitiktinę esatį, atsirandančią kito dėka, o ne iš savo paties prado. Atsiradamas jis atrodo kaip gėris, nes dėl gėrio atsiranda, nors iš tiesų jis nėra Gėris, nes negėrį mes suvokiame kaip Gėrį.“ Cituota pagal Дионисий Ареопагит. *Сочинения*. – Санкт-Петербург, 2003, c. 393.
- ² „Todėl sunku būti dorybingu žmogumi, nes nelengva kiekviename dalyke išlaikyti vidurį, juk, pavyzdžiui, rasti skritulio vidurį gali ne kiekvienas, o tik tą dalyką išmanantis žmogus.“ Aristotelis. *Rinktiniai raštai*. – Vilnius: Mintis, 1990, II; 9, 1109 a, p. 97.
- ³ Aristotelis. *Rinktiniai raštai*, III, 5; 1113 b, p. 108. „...o nedorumas yra laisvanoriškas dalykas, – kitaip reikėtų suabejoti tuo, ką iki šiol sakėme, ir teigti, kad žmogus nėra savo veiklos pradas ir savo veiksmų – panašiai kaip savo vaikų – gimdytojas“.
- ⁴ Ten pat, 1114 a, p. 109.
- ⁵ Ten pat, 1113 b, p. 108. „Tai paliudija ir paskiri žmonės savo [poelgiais], ir patys įstatymų leidėjai. Mat jie baudžia ir keršija tiems, kurie nusikalsta – jeigu tik nebuvo prievartos arba nežinojimo, dėl ko jie nebuvo kalti, – ir pagerbia tuos, kurie dorai elgiasi; šitaip jie pastaruosius paskatina, o anuos atgraso.“
- ⁶ Aristotelio ir Akviniečio pasaulėvaizdyje gamta gimdo, menas daro, o Dievas kuria. Todėl atsiradimą gamtoje reikia suprasti kaip gimimą, amatuose kaip darymą, o Dievo veikloje – kaip kūrybą.
- ⁷ Traktatėlyje *Apie gamtos pradus* (sk. 2) Akvinietis teigia, kad trūkumas yra būtinas radimosi proceso pradas. Žr. T. Akvinietis. *Apie gamtos pradus*. – Vilnius: Logos, 2003, p. 25.
- ⁸ Aristotle. *Metaphysica*. IV, 2; 1004 a 15. Aristotelis čia aiškina, kad stokojimas nuo neigimo skiriasi taip, kaip nebuvimas daikte skiriasi nuo to daikto apskritai nebuvimo.
- ⁹ *Differentia* – skirtumas, skirtingumas, arba požymis, pagal kurį vienas dalykas atskiriamas nuo kito. Porfirijus *Isagoge* nurodo tris šios sąvokos vartojimo prasmes: bendrąją, savybinę ir siaurąją. Pastarąją prasme ta sąvoka reiškia tokį požymį, kurį priskyrus objektui, keičiasi jo esmė, taigi ir rūšis. Todėl ji dar vadinama rūšiniu skiriamuoju požymiu (žr. Porphyry. *The Phoenician, Isagoge, The Pontifical Institute of Medieval studies*. – Toronto, Ontario, 1975, p. 42–47). Toliau tekste, tais atvejais, kai *differentia* bus vartojama šia prasme, tačiau be būdvardžio *rūšinis*, vartosiu terminą *skirtingybė*, reiškiantį rūšinį skiriamąjį požymį.
- ¹⁰ Aristotelis. *Rinktiniai raštai*, 14 a; p. 56. „Gėris būtinai yra priešingas blogiui. Tai paaiškėja pateikiant atskirus dalykus, pavyzdžiui, sveikatai yra priešinga liga, narsumui – bailumas. Lygiai tas pat ir dėl kitų dalykų. Bet blogiui kartais yra priešingas gėris, o kartais – blogis. Stygiui, kuris yra blogis, priešingas perteklius, kuris taip pat yra blogis. Panašiai ir nuosaikumas, kuris yra gėris, priešingas ir vienam, ir kitam.“
- ¹¹ Ten pat, 1b; p. 26–27.
- ¹² Neaišku dėl kokių priežasčių porinis ir neporinis čia sukeisti vietomis. Metafizikos komentaruose (pakaita 8) Akvinietis iš pradžių teigia, kad *pora* yra begalybės pradas, t.y. jai priskiria tą vietą, kurią ji užima kritiniuose Aristotelio tekstuose, bet vėliau, pateikdamas priešingybių sąrašą, *porą* įrašo drauge su užbaigtu. Plg.: Aristotle. *Metaphysica*, I, 5; 986 a 25.
- ¹³ „Pats savaime blogis, nebūdamas nei esinys, nei Gėris, negali kurti esatį, esinius ir gėrybes.“ Cituota pagal Дионисий Ареопагит. *Сочинения*, p. 353.
- ¹⁴ Aristotle. *Metaphysica*, V, 7; 1017 a 7. „Apie esinį kalbama (1) kaip apie atsitiktinį požymį ir (2) kaip apie tai, kas esti savaime.“

Iš lotynų kalbos vertė ir komentarus parašė
doc. dr. Gintautas VYŠNIAUSKAS, Klaipėdos universitetas

Versta iš S. Thomae de Aquino *Summa contra gentiles*, Romae, Apud sedem commissionis Leoninae et apud libreriam Vaticanam, Desclee et C. – Herder, 1934, p. 226–229.